

عرفی شدن دین در اندیشه های مجتهد شبستری

ولی الله نصیری^۱

^۱ . استادیار و عضو هیئت علمی دانشگاه شهرکرد nasiri@lit.sku.ac.ir

اول: از ورود به حوزه تا سال ۱۳۵۷، دوم: از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۷۰، وسوم: از سال ۱۳۷۰ تا کنون.

محمد مجتهد شبستری در سال ۱۳۱۵ شمسی در شبستر به دنیا آمد، ایشان در سال ۱۳۳۰ وارد حوزه علمیه قم شد و به مدت ۱۸ سال در حوزه به تحصیل و تحقیق در فلسفه و کلام اسلامی، فقه و اصول و تفسیر پرداختند. حوزه مطالعاتی ایشان علوم قرآنی، متخصص الهیات تطبیقی و ادیان می باشد، وی استاد تمام دانشکده الهیات دانشگاه تهران بودند و در رشته های کلام تطبیقی، تاریخ ادیان و تاریخ عرفان تدریس داشت. ایشان از سال ۱۳۴۸ تا ۱۳۵۷ مدیر مرکز اسلامی هامبورگ بودند و بعد از انقلاب وارد ایران شدند، و تنها سمت سیاسی ایشان نمایندگی مردم زادگاهش در دور اول مجلس شورای اسلامی بود و پس از آن بیشتر به کرسی استادی پرداخت.

ایشان دارای آثاری همچون نقدی بر قرائت رسمی از دین، ایمان و آزادی، تاملاتی در قرائت انسانی از دین و دهها کتاب و مقاله دیگر می باشد، وی در دهه اخیر به مسائل هرمنوتیک پرداختند و در سال ۱۳۸۶ آخرین نظریات وی در باب هرمنوتیک متون دینی اسلامی «قران» به صورت یک مقاله مفصل با عنوان «قرائت نبوی از جهان» و یک مصاحبه با عنوان «هرمنوتیک، تفسیر دینی جهان» در شماره ۶ فصلنامه مدرسه منتشر شد که مخالفتها و موافقت های دامنه داری را برانگیخت. در این مقاله و مصاحبه برای اولین بار وی این نظریه را مطرح کرد که قران کریم، «کلام نبوی» پیامبر اسلام است و محصول وحی است و نه خود وحی، قرائتی است توحیدی از جهان در پرتو وحی، بحثها و چالش های انگیزه شده پیرامون این نظریه همچنان ادامه دارد.

با توجه به زمینه های رشد فکری مجتهد شبستری و دیدگاه های ایشان به بیان این دیدگاه ها پرداخته می شود.

چکیده

مجتهد شبستری یکی از افرادی است که در دهه های اخیر هر از گاهی مطالبی را عنوان می کرده که جای بحث و تامل دارد، ایشان مباحثی همچون تجربه دینی، وحی، عقلانیت، کاربرد فقه، توسعه و بازسازی در جوامع اسلامی همچون ایران را مورد کنکاش قرار داده و به توضیح و تفسیر آنها پرداخته است، از دید این مقال ایشان متأثر از افکار اقبال لاهوری بوده و به قبض و بسط دیدگاه های اقبال پرداخته است، شبستری قائل به فقه مدرن و پویا است که خود را باید همگام با جامعه پیش برد، و اظهار می دارد که پیامبر(ص) در صدر اسلام نیاز به برپایی حکومت داشت آنهم برای نهادینه کردن دینش، اما امروزه نیاز به برپایی حکومت دینی نیست.

کلید واژه ها: مجتهد شبستری، تجربه دینی، فقه، دین، عرفی شدن، سیاست.

مقدمه

یکی از مباحث مهم جامعه شناسی دین، بحث عرفی شدن (secularization) می باشد. خاستگاه این بحث در غرب می باشد و نه تنها در جوامع اسلامی مثل ایران بلکه در جوامع شرقی از جایگاه مهمی برخوردار نیست، هرچند در دو دهه اخیر دیدگاه هایی در بین اندیشمندان در این زمینه مطرح شده، و به مباحث متفاوت و متنوعی در این زمینه پرداخته شده است، جامعه ایران یک جامعه دینی، آن هم نه تک بعدی بلکه چند بعدی، نه جامعه دینداران بلکه جامعه دینی می باشد. جامعه ایران حتی نسبت به دیگر جوامع اسلامی از لحاظ اندیشه های دینی مانند فقه، اجتهاد، ولایت فقیه و... فرق دارد، حال سوال این جاست که آیا در جامعه ای مثل ایران که ادعای حکومت فقهاتی و اجتهادی دارد منجر به عرفی شدن می شود؟ آیا در جامعه هایی مثل ایران ممکن است به سرنوشت غرب مسیحی دچار شوند؟ آیا افرادی در چنین جوامعی با رویکرد عرفی شدن دین وجود دارد؟ برای این که به پرسش ها پاسخ مناسب داده شود به طرح دیدگاه های یکی از اندیشمندان پرداخته می شود. این اندیشمند محمد مجتهد شبستری می باشد، که این مقال در نظر دارد با مطالعه آثار ایشان مطالبی که در این زمینه مطرح شده را بیان کند.

زندگی شبستری در یک نگاه

زندگی شبستری را می توان به سه دوره تقسیم کرد: